

Λεξικό

Χαράσσοντας αναγνωστικές διαδρομές*Θεωρίες και πρόσωπα της επιστήμης*

STATHIS PSILLOS

Philosophy of Science A-Z

«EDINBURGH UNIVERSITY PRESS», P.P. 280, \$ 24,99

ΣΤΑΘΗΣ ΨΥΛΛΟΣ

Φιλοσοφία της επιστήμης [Λεξικό από] Α ως Ζ

«ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΤΟΥ ΕΔΙΜΒΟΥΡΓΟΥ (ΣΤΑ ΑΓΓΛΙΚΑ 280 ΣΕΛ.)

Πρόκειται για ένα χρηστικό και αξιόλογο βοήθημα, γραμμένο στην αγγλική γλώσσα, που μας προσφέρει ο αναπληρωτής καθηγητής της Φιλοσοφίας της Επιστήμης στο Πανεπιστήμιο Αθηνών (Τμήμα Μεθοδολογίας, Ιστορίας και Θεωρίας της Επιστήμης ή ΜΙΘΕ) Στάθης Ψύλλος. Είχα, πριν τον γνωρίσω προσωπικά, απαντήσει το όνομά του σε βιβλιοκρισίες φιλοσοφικών βιβλίων στο έγκριτο διεθνές επιστημονικό περιοδικό «Nature». Τότε υπέγραφε το όνομά του με απλουστευμένη αγγλική ορθογραφία, πλην όμως φαινόταν καθαρά η ελληνική του προέλευση. Για κοίτα, είχα πει στον εαυτό μου, που οι Αγγλοι εμπιστεύονται έναν Έλληνα για να τους γράφει κριτικές στο πιο σημαντικό τους περιοδικό. Μετά τον γνώρισα κι έμαθα για τη σταδιοδρομία του στην Αγγλία. Πτυχιούχος Φυσικής από το Πανεπιστήμιο Πατρών, σπούδασε στο LSE (Σχολή Οικονομικών του Λονδίνου) Φιλοσοφία, όπου και απέκτησε το διδακτορικό του. Ήδη, πριν επιστρέψει στην Ελλάδα, ήταν γνωστός με το πρώτο βιβλίο του στα αγγλικά «Scientific Realism: How Science Tracks Truth» («Επιστημονικός ρεαλισμός: Πώς η επιστήμη ιχνηλατεί την αλήθεια», 1999), που είχε αποσπάσει επαινετικά σχόλια (το καλύτερο βιβλίο για τον επιστημονικό ρεαλισμό, είχε λεχθεί). Αργότερα, μετά την επιστροφή του στον γενέθλιο τόπο του, δημοσίευσε κι ένα δεύτερο βιβλίο στα αγγλικά, το «Causation and Explanation» («Αιτιότητας και ερμηνεία», 2002), που βραβεύτηκε με το προεδρικό βραβείο της Βρετανικής Εταιρείας Φιλοσοφίας της Επιστήμης.

Το Λεξικό που δημοσίευσε πρόσφατα, το 2007, στα αγγλικά είναι ένας τόμος μικρού μεγέθους, αλλά 280 σελίδων, που περιέχει πάνω από 330 λήμματα, καθώς και άλλα 35, τα οποία δεν αναπτύσσονται αλλά παραπέμπουν σε κάποιο από τα ήδη μνημονευθέντα. Κάθε λήμμα αναπτύσσεται με εξαιρετική σαφήνεια αλλά και φειδώ εκφράσεων, δίνεται η συνήθης χρήση του αλλά και αν υπάρχουν, δίνονται ηπιότερες ή ισχυρότερες εκδοχές του, γίνεται μια σύντομη ανασκόπηση των κύριων επιχειρημάτων, παραπομπή σε άλλα λήμματα, δίνεται βιβλιογραφία των κύριων δημοσιευμένων έργων στον αναγνώστη που θέλει να εντυφώσει παραπάνω. Εκτός των εννοιών, θεωριών, επιχειρημάτων, απόψεων κ.λπ., βιογραφούνται σύντομα και καμιά ογδονταριά φιλόσοφοι (αν και δίνονται επίσης σε άλλα λήμματα πληροφορίες για πάμπολλους άλλους). Από αυτούς ένας μόνον είναι αρχαίος (ο Αριστοτέλης· γίνονται βέβαια αρκετές αναφορές στον Πλάτωνα σε διάφορα λήμματα, όπως για τον μαθηματικό πλατωνισμό), 27% είναι γεννημένοι πριν από το 1800, 29% από τότε ως το 1919 και 43% έχουν γεννηθεί το 1920 και μετά. Αυτή η χονδρική στατιστική δείχνει καθαρά πως το Λεξικό είναι προσανατολισμένο σε σύγχρονα προβλήματα, αντιθέσεις και συζητήσεις με φιλοσόφους, μεγάλο μέρος των οποίων είναι σήμερα ζωντανό και δραστήριο. Η συντριπτική πλειονότητα είναι βέβαια Αγγλοσάξονες, υπάρχουν όμως πολλοί Αυστριακοί και Γερμανοί.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1970 είχαμε ζητήσει από μια χρηματοδότηση ερευνητικού προγράμματός μας του υπουργείου Γεωργίας την αγορά μιας πολύτομης ξένης εγκυκλοπαίδειας που μας ήταν απαραίτητη. Λίγους μήνες μετά ζητήσαμε την αγορά ενός άλλου επιστημονικού βιβλίου. Ο λογιστής έκπληκτος μας ρώτησε «τη διαβάσατε κιόλας;». Ενώ λοιπόν τα Λεξικά δεν διαβάζονται αλλά αποτελούν χρήσιμα, μερικές φορές απαραίτητα, βοηθήματα, υπάρχει, ειδικά στο Λεξικό του Ψύλλου, η δυνατότητα μιας περιδιάβασης, της χάραξης αναγνωστικών διαδρομών χάρη στις παραπομπές, που γίνεται από ένα λήμμα σε εννοιολογικά συναφή λήμματα. Οι πορείες είναι πολλαπλές, πάντα όμως το ένα με το άλλο λήμμα συνδέονται άμεσα. Έτσι αρχίζοντας από το πρώτο λήμμα a priori/ a posteriori (εκ των προτέρων/ εκ των υστέρων) μεταβαίνουμε στο αναλυτικό/ συνθετικό, από εκεί στο convention (σύμβαση) και ακολούθως στο simplicity (απλότητα). Από εκεί, στο curve-fitting problem [πρόβλημα της προσαρμογής (τιμών) σε καμπύλη] και τέλος, στο truth (αλήθεια). Το επόμενο βήμα είναι στο belief (πίστη, πεποίθηση), μετά στο knowledge (γνώση), ακολούθως στο justification (δικαιολόγηση) και μετά στο confirmation (επιβεβαίωση). Σκοπίμως δεν διάλεξα γενικά θέματα, όπως «επιστημονικές θεωρίες» ή πρόσωπα, όπως τα λήμματα για τον Quine ή τον Occam, που παρουσιάστηκαν επίσης (μαζί με άλλα) κατά τη διαδρομή. Οι διαδρομές είναι πάμπολλες, η επιλογή οδηγεί σε αναπάντεχα σημεία, και η ευχαρίστηση του ταξιδιού είναι έντονη. Κάθε λήμμα δεν συνοδεύεται μόνο στο κείμενό του ή εν κατακλείδι με παραπομπές σε άλλα λήμματα αλλά και με δυο - τρία βιβλία, στα οποία μπορεί να ανατρέξει για μεγαλύτερης έκτασης σχόλια ο αναγνώστης.

Είναι σαφής ο προσανατολισμός του βιβλίου και του συγγραφέα, όπως άλλωστε αναμένεται από όλα τα βιβλία σε αυτόν τον τομέα: από τους συγγραφείς με τις περισσότερες αναφορές στη βιβλιογραφία δύο

αποτελούν μέλη του κύκλου της Βιέννης (πρώτος ο Carnap με 8 αναφορές και τρίτος ο Reichenbach με 5) κι ένας Αμερικανός νατουραλιστής (δεύτερος στην ιεράρχηση ο Quine με 7). Το θεώρημα του Bayes και οι επιπτώσεις του αναλύονται διεξοδικά. Θα ήταν ευκταίο σε μια δεύτερη ελληνική έκδοση στο λήμμα bootstrapping, θεωρία επιβεβαιώσεως του Glymour (1980) να προστεθεί ότι μια συγγενής στατιστική τεχνική με το ίδιο όνομα επινοήθηκε από τον Ισραηλινό Efron έναν χρόνο πριν, τέχνασμα που επιτρέπει τη δημιουργία δεδομένων από άλλα δεδομένα, και ότι το όνομα προέρχεται από τον μυθικό βαρόνο Μινχάουζεν, ο οποίος από τον πυθμένα λίμνης βγήκε στην επιφάνειά της τραβώντας από τις μπότες του τον εαυτό του!

Πρόκειται για ένα εξαιρετο βιβλίο, βαθυστόχαστο και συνάμα επίκαιρο, με την έννοια ότι νιώθουμε να συμμετέχουμε, έστω και επιδερμικά, στη σύγχρονη συζήτηση στα θέματα που τελούν υπό πραγμάτευση, αμφισβήτηση και που αποτελούν αντικείμενα διαμάχης. Πολύτιμο και απαραίτητο για σπουδαστές, όχι μόνον ως βοήθημα, αλλά και ως πρότυπο έκφρασης λιτής, σαφούς και με πληρότητα, σφοδρό αντίδοτο στην ελληνοπρεπή μας εν πολλοίς κενή ρητορεία. Γνωρίζω πως οι Αγγλοι εκδότες πίεσαν τον συγγραφέα να προβεί σε πλήθος περικοπές λημμάτων, ώστε να εμπίπτει στις προδιαγραφές της σειράς βιβλίων στην οποία εκδόθηκε (Philosophy A-Z Series). Θα είναι όμως ευχής έργο αν (όπως πιστεύω) το βιβλίο εκδοθεί και σε μετάφραση ελληνική, οι περικοπές αυτές να μην ισχύσουν και να δοθεί στο ελληνικό κοινό ένα μεγαλύτερο έργο, χωρίς όμως να έχει χάσει τίποτε από τη λιτότητα του αγγλικού κειμένου. Μια μετάφραση αποτελεί μια απομάκρυνση από τη γλώσσα στην οποία (είτε το θέλομε είτε όχι) συντελείται η φιλοσοφική συζήτηση για την επιστήμη, από την άλλη όμως μεριά συντελεί στην άσκηση της αποδόσεως πλήθους όρων, εκφράσεων, λογοτύπων στη δικιά μας τη γλώσσα, τις ικανότητες της οποίας δεν πρέπει να υποτιμούμε. Συντελεί στον εμπλουτισμό της αλλά και στη διάδοση της σκέψης, τόσο της επιστημονικής όσο και των θεμελίων και προβλημάτων της, στον τόπο μας, που δεν διακρίνεται ιδιαίτερα από την αγάπη και την επίμονη ενασχόλησή του με την επιστημονική γνώση και τα προβλήματά της.

ΚΩΣΤΑΣ ΚΡΙΜΠΑΣ

BIBΛΙΟΘΗΚΗ - 29/02/2008

Copyright © 2008 X. K. Τεγόπουλος Εκδόσεις Α.Ε.